

MENUKAART LOKALE AANPAK ENERGIEHULP

VIA ENERGIETEAMS NAAR EEN STRUCTURELE AANPAK

ALICE GIBOT
MAYA VAN DER STEENHOVEN
CLAUDIA HOFEMANN
MENNO VAN DER WOUDE

Energie Samen
Zuid-Holland

Voorwoord

Alsjeblieft, voor jou!

De eerste versie van de menukaart 'Lokale aanpak energiehulp voor gemeenten'. Een menukaart die gemeenten helpt om energiehulp op te zetten én om via energiehulp de stap te maken naar een structurele aanpak van energiearmoede'.

Energie Samen Zuid-Holland heeft deze menukaart gemaakt in het kader van het deelproject 'Begeleiding en ondersteuning van gemeenten in Zuid-Holland bij het ontwikkelen van een succesvolle aanpak voor energiearmoede'. De voorbeelden in de menukaart komen overwegend uit de provincie, maar de menukaart is voor alle gemeenten overal in het land bruikbaar.

De menukaart is onderdeel van 'Opschaling Energiecoaches'. Dit is een gezamenlijk project van Energie Samen, de Energiebank, Milieu Centraal en NVDE dat mogelijk is gemaakt door de subsidieregeling 'Experimenten, Kennisontwikkeling en Kennisoverdracht Wonen 2022' van de directie Bouwen en Energie van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Wij willen alle betrokkenen hartelijk danken voor hun enthousiaste medewerking aan de menukaart!

Heb je na het lezen vragen, opmerkingen en/of suggesties voor een volgende editie? Laat het ons weten, we horen het graag!

Alice Gibot, Maya van der Steenhoven,
Claudia Hofemann en Menno van der Woude

Energie Samen Zuid-Holland

Versie 1.1 - februari 2023

Gratis hulp bij energie besparen

Maak nu een afspraak met de **Energiehulp!**

Heeft u moeite om uw energierekening te betalen? De Energiehulp van 015 Duurzaam adviseert hoe u uw energieverbruik kunt verlagen. Deze hulp is gratis wanneer u een energietoeslag heeft gekregen.

Vraag advies aan Energiehulp Alhamza

"Ik help u om uw huis energiezuiniger te maken. Met advies en met energiebesparende materialen, zoals tochtstrips, ledlampen en radiatorfolie. Bel me voor een afspraak."

We komen bij u langs

Ons enthousiaste team Energiehulp gaat in uw buurt aan de slag. U ontvangt een brief als u recht heeft op deze hulp. Het team gaat ook langs de deuren.

Meer informatie? Kijk op www.delft.nl/energiehulp of bel 06-815 73 073

Gemeente Delft

In beeld Alhamza van het coöperatieve energieteam van 015Duurzaam de Delftse Energiehulp is een samenwerking van de lokale energiecoöperatie Deelstroom Delft met reïntegratiebedrijf Werkse! ondersteund door de Gemeente Delft.

MENUKAART VOOR GEMEENTEN LOKALE AANPAK ENERGIEHULP

Energieklussers, Fixers, Energiehulp, EnergieBespaarTeam ...

Overal in het land zijn gemeenten bezig met (het voorbereiden van) praktische hulp om bewoners te helpen met energie besparen. De namen verschillen, maar de aanpak komt in grote lijnen overeen: een team 'klussers' brengt energiebesparende maatregelen aan in woningen en geeft de bewoners energiebespaartips. Veel gemeenten hebben behalve klussers ook coaches die advies geven over isolerende maatregelen en energiegedrag. In die gemeenten zie je dat de coaches zich meer richten op koopwoningen en de klussers vooral huurwoningen aanpakken. In dit document gebruiken we voor de leesbaarheid de begrippen energieklusser – klust en geeft tips, en energieteam – het team energiekussers.

Nu om eerste hulp te bieden

In de meeste gemeenten is de explosief toenemende energiearmoede de belangrijkste aanleiding voor het opzetten van een energieteam. Toenemend in de zin van – nog erger; voor mensen die al te maken hadden met (energie)armoede is de situatie in korte tijd verder verslechterd. En toenemend in de zin van – veel meer mensen. De enorm hoge energieprijzen raken ook huishoudens die eerder geen problemen hadden om hun rekeningen te betalen.

Energie Samen
Zuid-Holland

Groot succes – veel impact

Overall in het land hebben de energieteams impact gemaakt. Ze pakken door. Helpen de bewoners. En hun impact gaat veel verder dan een lager energieverbruik. Ja, met de simpele maatregelen verminder je tocht en schimmel. En in combinatie met de gedragstips verlaag je het verbruik substantieel.

Maar een energieteam is veel meer dan 'tips en strips' zoals het soms wordt omschreven. De klussers en coaches komen binnen, maken contact, gaan het gesprek aan en horen en zien welke andere issues spelen. Zij komen achter voordeuren die meestal gesloten blijven. Bij achtergestelde huishoudens die in de overleefstand zitten en op heel veel vlakken niet mee (kunnen) doen. En hun bezoeken zijn vaak het eerste zetje na lange tijd om daar verandering in te brengen.

De opa en oma in een tochtig en vochtig huis bijvoorbeeld waar de verwarming altijd uitstaat en de ramen dicht blijven.

Die opa en oma vertelden aan het energieteam dat ze hun kleinkinderen heel erg misten. Die kwamen namelijk niet meer logeren vanwege de kou en schimmel. De energiekussers hebben het huis energiezuiniger gemaakt, bespaartips gegeven en gepraat over het nut van ventilatie. Dat lijkt een kleine interventie. Maar het resultaat is een verwarmd huis met logerende kleinkinderen en een opa en oma die weer lachen.

Dit voorbeeld illustreert hoe problemen zich opstapelen bij achtergestelde huishoudens. Ze hebben behalve (energie)armoede ook vaak te maken met sociaal isolement en gezondheidsklachten. Deze klachten hangen samen met de slechte staat van hun woning. Door slechte isolatie of onderconsumptie van energie ontstaan schimmel- en vochtproblemen die kunnen leiden tot luchtweg-, hart- en vaataandoeningen (WHO18). De hulp van een energieteam zorgt ervoor dat bewoners energie besparen en de verwarming weer durven aanzetten.

Onmisbaar in de energietransitie

Energieteams zorgen in het verlengde van energiebesparing voor sociale (her)activatie en zijn ook wezenlijk voor de inclusieve energietransitie. De teams slaan de brug tussen de gemeente en de bewoners die zelf geen stappen in de energietransitie kunnen zetten. Bewoners kunnen die stappen niet zetten omdat ze de kennis en middelen niet hebben, de mogelijkheden niet kennen, afhankelijk zijn van een huurbaas, de Nederlandse taal niet spreken of zorgen hebben over andere grote problemen.

Juist deze bewoners wil je graag meenemen in de transitie.

Want zij wonen vaak in slecht geïsoleerde huizen en verbruiken veel energie, terwijl ze een laag inkomen hebben. Via energieteams kom je als gemeente op een relevante manier met deze bewoners in gesprek over klimaat, verduurzamen en hoe zij mee kunnen doen in de energietransitie.

Energiehulp Chelan van het succesvolle Energieteam van het Dordrechtse Vogelnest. Zij is een van de inmiddels 20 medewerkers van de stichting.

Verbreiden naar structurele aanpak

De energieteams komen nu met stoom en kokend water tot stand.

Dit komt omdat gemeenten op korte termijn zoveel mogelijk huishoudens willen helpen en omdat de middelen van de overheid hiervoor tot eind 2023 beschikbaar zijn. Hierdoor, en door het gebrek aan landelijke doelen en beleid, komen veel gemeenten niet toe aan een aanpak voor de middellange termijn. Gemeenten hebben wel behoefte aan een structurele aanpak en beleid dat meerdere doelen dient, van klimaat, sociale cohesie tot participatie.

In de november 2022 editie van de TNO-monitoring 'uitvoering energiearmoedebeleid' (TNO22) is een van de aanbevelingen dan ook om te voorzien in de behoefte van gemeenten aan gedetailleerde informatie om beleid te sturen en makkelijk kopieerbare voorbeeldaanpakken.

Menukaart op weg naar beleid

In opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken heeft Energie Samen Zuid-Holland geprobeerd opgedane kennis en ervaringen van gemeenten en energieteams te verzamelen in deze menukaart. Door een overzicht van relevante vragen en keuzes en het aandragen van voorbeelden hopen wij aan de oproep vanuit gemeenten te voldoen. De menukaart biedt handvatten, inspiratie en voorbeelden waarmee je de inzet van energieteams in jouw gemeente kunt verbreiden naar meerdere beleidsvelden en onderdeel kunt maken van een structurele integrale aanpak om bewoners, buurten en wijken vooruit te helpen.

Menu uitbreiden

De menukaart is een werkdocument.

Het is nu niet af, noch compleet want jouw tips en adviezen willen we er ook graag in opnemen. Houd daarom bij wat je de komende periode tegenkomt bij het werken aan een structurele aanpak en deel je successen en leerpunten met ons voor de volgende versie!

MENUKAART VOOR GEMEENTEN

LOKALE AANPAK ENERGIEHULP

VIA ENERGIETEAMS NAAR EEN STRUCTURELE AANPAK

De menukaart is opgebouwd aan de hand van vragen en keuzes die je hebt bij het opzetten van een energieteam en het verbreden van die aanpak.

Ook vind je praktische tips en inspirerende voorbeelden in de kaart en in de bijlagen een lijst met do's en don'ts plus een lijst met organisaties / bedrijven die je kunnen helpen bij het opzetten van energieteams.

Voor gemeenten die nog in de voorbereiding zitten, biedt de menukaart de inzichten om tegelijk met het opzetten van energieteams de basis te leggen voor de langere termijn. Gemeenten die al uit de startblokken zijn, kunnen aan de hand van de vragen en keuzes hun aanpak aanscherpen richting een structurele aanpak.

JE DOELGROEPEN SCHERP KRIJGEN

JE AANPAK BEPALEN OF AANSCHERPEN

JE AANPAK UITWERKEN OF AANPASSEN

HOE VERTEL JE HET – JOUW COMMUNICATIE

INSPIRERENDE VOORBEELDEN

HANDIGE BIJLAGEN

DO'S EN DON'TS

ONDERSTEUNENDE ORGANISATIES

SPELVORM ENERGIEARMOEDE: KANSEN, INITIATIEVEN EN LOKALE INFRASTRUCTUUR

- BENODIGDHEDEN**
- Post-it's
 - Flip-over
 - Pennen
 - Siften
 - Iets te eten
 - Een fijne omgeving

HIEMSTRA & DE VRIES provincie :: Utrecht

Twee collega's uit het sociale domein (welzijn, armoedebestrijding) en twee collega's uit het fysieke domein (wonen, duurzaamheid) 4 uur.

Print dit spelbord op A3-formaat of groter.

Kies je voor een digitale bijeenkomst, maak dan gebruik van teamsaamwerkingssoftware (bijvoorbeeld Miro) in plaats van post-it's.

Om duidelijk te zien bij welke stap je bent, kun je deze pion uitknippen en gebruiken.

BEGINPUNT

STAP 0 5 MINUTEN
VOOR DE START

Julie gaat zo starten aan dit spel over energiearmoede. Doe het spel met een flip-over dat vertelt het ook maar inkleeflijstje in het dak serum. Julie gaat dit dagbodem hard met elkaar aan de slag. Wjs in Julie midden een voorzitter aan. Deze voorzitter maakt tijdens dit spel de tijd. Voorzitter wees streng op de klok. Zet even luist een timer om je daarbij te helpen. Doe een korte check-in: hoe zit iedereen erbij? Hoe staat het met de energie?

STAP 1 3 MINUTEN **PER DEELNEMER**
OPDRACHT VOOR IEBERE DEELNEMER

Vertel in twee minuten een verhaal over hoe jij of je organisatie met een belangrijk onderwerp omgaat. Jij dit een belangrijk onderwerp vindt.

STAP 2 8 MINUTEN **PRESENTATIE** * 10 MINUTEN **DESPERTE**
OPDRACHT VOOR DE PRODUCTIEDEUR

Vertel over de lokale energiearmoede opgave voor de komende jaren. Geef een korte samenvatting van de deelvragen om te beantwoorden en om vragen te stellen.

STAP 3 5 MINUTEN
OPDRACHT VOOR IEBERE DEELNEMER

Wie willen huishoudens in deze gemeente helpen om de energiearmoede te verminderen en de energiekosten te reduceren? Neem 5 minuten de tijd en schrijf zoveel mogelijke lokale ideeën, knopen en bestaande initiatieven op losse (post-its) blaadjes. Dit doe je individueel en in stilte. Wieke kunnen zie jij voor de gemeente, partners van de gemeente en innovators om iets aan dit probleem te doen? En van die bestaande initiatieven en knopen. Schrijf op de achterzijde van de post-it's de naam van de initiator op.

STAP 4 30 MINUTEN
AANVULLENDE

Besprek met elkaar wat je opvalt. Zijn er thema's, domeinen of bestaande initiatieven die niet benoemd zijn? Denk bijvoorbeeld ook aan de knopen op het gebied van kennis, vertaling en relaties van andere organisaties en domeinen. Vul op basis van jullie gesprekken het flip-over aan met eventuele (nieuwe) ideeën.

PAUZE

Tijd voor een korte break! Ga naar de wc, haal een versje kop koffie, loop een rondje of schud je hoofd weg.

STAP 5 1 x 2 x 3 MINUTEN
OPDRACHT

Gebruik de post-it's om vier type clusteringen te maken. Het is geen exacte wetenschap en het is niet bedoeld om op een manier beter zicht te krijgen op jullie lokale situatie. Vergeet niet om na iedere cluster een goede foto te maken, zodat de opbrengst niet verloren gaat.

1. Maakelijke haalbaar - niet haalbaar
2. Kleine impact - grote impact
3. Bedrijf (niet) met actief - opstartfase - later
4. Volledig binnen de invloedssfeer van de gemeente - volledig buiten de invloedssfeer van de gemeente

OPDRACHT VOOR IEBERE DEELNEMER

Besluit de foto's van de clusteringen goed. Wjs iemand aan die aan de hand van de clusteringen na de workshop een analyse maakt.

PAUZE

Tijd voor een laatste break! Pak een wat hebben te eten of maak een praatje met een collega.

STAP 6

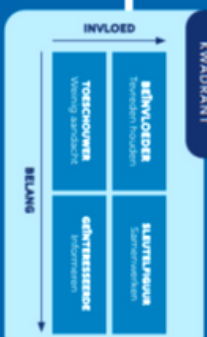
OPDRACHT VOOR IEBERE DEELNEMER 15 MINUTEN

Om de aanpak van energiearmoede goed aan te laten sluiten bij de innovatie brengen we de lokale infrastructuur in kaart. Dit doen we met een staatsinventarisatie. Neem 5 minuten om samen op post-it's alle partners te benoemen met wie je wilt samenwerken. Denk daarbij aan partijen zoals het LUVV en woningcorporaties tot aan buurthuizen en bewonersinitiatieven. Suggesties je kunt er ook voor kiezen informele partners, teams of afdelingen hierin mee te nemen.

STAP 7

OPDRACHT 15 MINUTEN

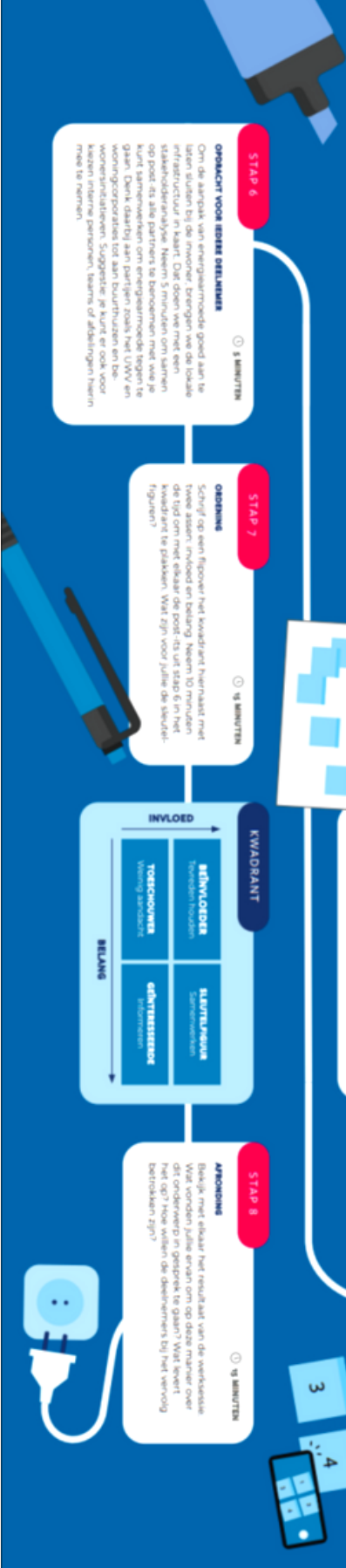
Schrijf op een flip-over het kwadrant hieruit met twee assen: invloed en belang. Neem 10 minuten de tijd om met elkaar de post-it's uit stap 6 in het kwadrant te plaatsen. Wat zijn voor jullie de sleutelfiguren?

STAP 8

OPDRACHT 15 MINUTEN

Besluit met elkaar het resultaat van de workshop. Wat worden jullie ervan om op deze manier over dit onderwerp in gesprek te gaan? Wat wordt het op? Hoe willen de deelnemers bij het vervolg betrokken zijn?

Wat wil je bereiken met het opzetten van een energieteam?

De afgelopen periode was het antwoord op die vraag voor de meeste gemeenten hetzelfde; op korte termijn zoveel mogelijk mensen helpen die te maken hebben met energiearmoede. Logisch, want door de hoge energieprijzen is de energiearmoede flink toegenomen, qua intensiteit en het aantal huishoudens. Volgens de laatste TNO cijfers hebben ruim 600 duizend huishoudens moeite om hun energierekening te betalen (TNO23). Zonder energievergoeding waren dit er ruim een miljoen geweest. Een energieteam is een goede aanpak om deze mensen hulp te bieden, maar ook een nuttig instrument bij het bereiken van andere doelen.

Wat is jouw doel? Wat zijn jouw doelen? Wie zijn jouw doelgroepen?

De eerste vraag gaat over het (her)bepalen van je hoofd- en subdoelen, en daarmee je doelgroepen, omdat dat van invloed is op je verdere aanpak.

- a) Het aanpakken van **energiearmoede** – richt zich op bewoners die door de verhouding van inkomen versus energiekosten moeite hebben met het betalen van hun energierekening, of in de armoede belanden door de hoge energiekosten en/of bewust afzien van noodzakelijk energiegebruik (bibberend op de bank vanwege de kosten)
- b) Het aanpakken van **armoede** – richt zich op bewoners met een zeer laag besteedbaar inkomen, veel gemeenten hanteren hier tussen de 120% en 150% van het sociale minimum voor
- c) Het verlagen van het **energieverbruik en de CO2-uitstoot (klimaat)** – richt zich op iedereen, met name bewoners van slecht geïsoleerde woningen en bewoners die door gedrag een bovengemiddeld verbruik hebben
- d) De opmaat maken naar een **inclusieve, participatieve energietransitie** – richt zich op alle bewoners in jouw dorp of stad, of in een wijk die je voorbereidt op aardgasvrij wonen

DOELGROEPEN

AANPAK BEPALEN

AANPAK UITWERKEN

COMMUNICATIE

INSPIRATIE

DO'S EN DON'TS

ONDERSTEUNING

- e) De **leefbaarheid** in een buurt of wijk verbeteren of het opbouwen en versterken van het maatschappelijk middenveld – richt zich op buurten en wijken waar de leefbaarheid verbeterd kan of moet worden
- f) Het creëren van meer **lokale werkgelegenheid** en het begeleiden van (meer) mensen naar werk – richt zich op mensen met afstand tot de arbeidsmarkt
- g) Het bevorderen van meedoen en **verminderen van eenzaamheid** – richt zich op mensen die zich sociaal eenzaam voelen
- h) Het opbouwen en/of versterken van een **positieve relatie** van de gemeente met de bewoners (en woningcorporatie)– richt zich op de bewoners in een buurt, wijk, dorp of de hele stad

A. Energiearmoede

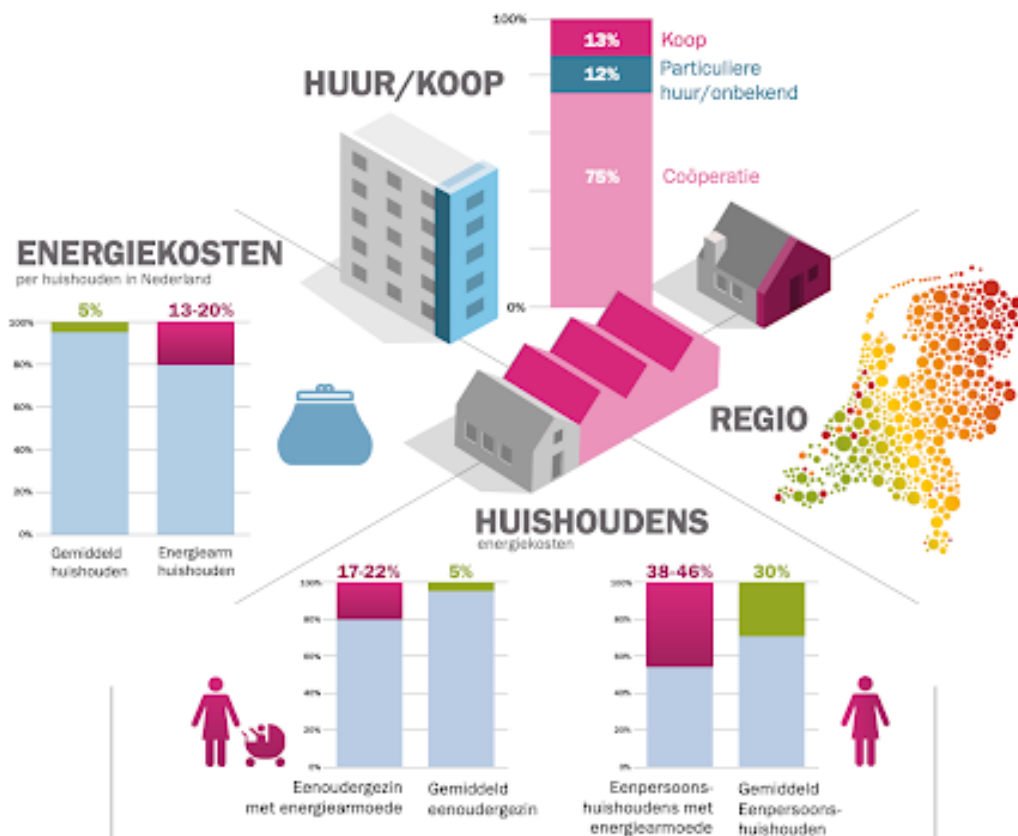
Bij energiearmoede kijk je naar de *verhouding* van inkomen en het energieverbruik. Er zijn tal van definities, maar als je het simpel stelt, is er sprake van energiearmoede als de energierekening van huishoudens te hoog is ten opzichte van het beschikbaar inkomen. Maar de hoogte van het inkomen is bij dit doel minder relevant: juist de combinatie van inkomen en de isolatiegraad van huizen is bepalend.

Bij je aanpak kun je kiezen voor een wijkgerichte benadering met de focus op kwetsbare wijken of wijken met een hoog energieverbruik. Om hier goed zicht op te hebben kun je energielabelkaarten met de inkomstenkaarten matchen en verrijken met informatie vanuit het sociale domein binnen de gemeente. Ook de vroegsignalering vanuit energieleveranciers bij de gemeente is nuttig voor het bepalen van de huishoudens die de hulp met prioriteit nodig hebben.

Verder kan de Datavoorziening Energietransitie Gebouwde Omgeving (DEGO) van de VNG van nut zijn. Hierin zie je bijvoorbeeld op wijk- en buurniveau welk percentage huishoudens een laag inkomen heeft en relatief veel energie gebruikt. Je kunt DEGO raadplegen via dego.vng.nl.

Een andere bron is energy.nl van TNO. Deze website laat zien in welke buurten mogelijk energiearmoede is en wat voor een huishoudens het betreft.

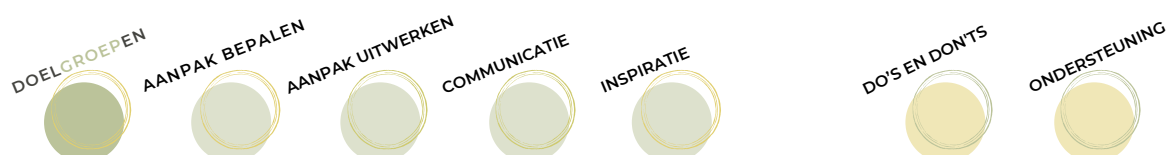
DE FEITEN OVER ENERGIEARMOEDE IN NEDERLAND

Kenmerken van energiearme huishoudens. Illustratie uit 'De feiten over energiearmoede in Nederland', (TNO 21)

B) Armoede

Is het aanpakken van armoede het hoofddoel, dan is het *inkomen* het belangrijkste criterium, bijvoorbeeld 130% van het sociale minimum. Het voordeel van deze aanpak is dat je mensen bereikt die het zeker hard nodig zullen hebben. Bij inkomen als criterium heb je echter geen zicht op, en bied je geen hulp aan huishoudens met een hoger inkomen die door de hoge energieprijzen en de algemene inflatie nu ook te maken hebben met (energie)armoede. Bij een aanpak gericht op armoede zul je goed moeten nadenken over de communicatie. Informatie over inkomensgegevens mogen namelijk niet gedeeld worden en daarnaast speelt de factor schaamte bij bewoners. Een positieve insteek van je communicatie is raadzaam. Heb het bijvoorbeeld liever over 'Je rekeningen op orde' dan 'Je geldproblemen oplossen'!

In het bereiken van de mensen die het nodig hebben, zie je een verschil in de benadering vanuit gemeenten op basis van inkomen.

Richting huishoudens met een laag inkomen is er vaak een actieve (wijk-)aanpak, terwijl voor huishoudens met een hoger inkomen een passief loket wordt aangeboden. Maar juist voor deze laatste groep kan de drempel om hulp te vragen net te hoog liggen.

C) Energieverbruik en de CO2-uitstoot

Gaat het je om het realiseren van klimaatdoelen, minder energieverbruik en CO2-uitstoot, dan is de *mate van isolatie* en de *wijze van verwarmen* leidend.

De energielabels en informatie van de woningcorporatie geven bij deze aanpak houvast om te bepalen waar je gaat beginnen met het bieden van hulp.

Deze insteek is goed te combineren met algemene voorlichting over energie besparen en informatie over het nut en de noodzaak van de energietransitie.

D) Inclusieve, participatieve energietransitie

Voorsorteren op een inclusieve energietransitie is een ander doel dat je kunt bereiken met een team energieklussers. Vooruitlopend op de energietransitie kun je starten met kleine isolerende, 'no regret'-maatregelen. Via de klussers kom je in gesprek met de bewoners en krijgen bewoners meer kennis over energie, energie besparen en de transitie. Tegelijk zorgt de inzet van een energieteam voor het ontstaan of versterken van een band van de gemeente met de bewoners en krijgen gemeenten meer kennis van de wensen en behoeften van bewoners.

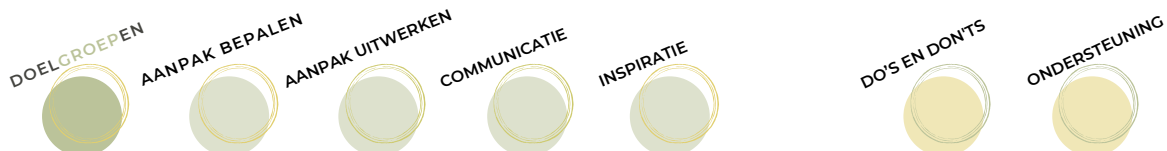
De komende jaren gaan gemeenten en bewoners hierover regelmatig met elkaar in gesprek. Niet alleen bij het aardgasvrij maken van buurten, maar ook voor isolateprojecten, het verzwaren van het stroomnet en het plaatsen van laadpalen bijvoorbeeld. Al deze acties hebben baat bij een beter ingebed ecosysteem van bewoners die elkaar kunnen vinden en helpen.

In de inleiding hebben we al omschreven hoe belangrijk het is om energiearmoede-beleid te koppelen aan de energietransitie. Dit is een krachtige combinatie omdat een inclusieve energietransitie helpt bij het structureel aanpakken van energiearmoede. En omgekeerd; energie-emancipatie van bewoners en wijken is van grote meerwaarde voor de verdere ontwikkeling in de energietransitie. Meer over nut en noodzaak om energiearmoedebeleid en energietransitie te koppelen, vind je in het rapport van de Nationale Ombudsman – ‘Ongelijke toegang tot de energietransitie’ (NO 22).

'Ongelijke toegang tot de energietransitie' Juist...alleen.

In het rapport 'Ongelijke toegang tot de energietransitie' van november 2022 roept de Nationale ombudsman daarom op de drempel te verlagen.

E) Leefbaarheid

Sommige gemeenten kiezen voor het landelijke aanbod van energiekussers om snel meters te maken. Andere gemeenten zetten juist in op het lokaal bouwen of versterken van een sociaal ecosysteem. In veel kwetsbare wijken zijn al lokale systemen actief die goed ingezet kunnen worden om effectief energiehulp te bieden. Denk aan het professionele team van energiehulpen van het Vogelnest in Dordrecht, de jongeren en buurtvaders in Den Haag of de lokale energiecoöperatie in Delft. De ervaring laat zien dat de route via lokale netwerken grote meerwaarde biedt voor het sociale ecosysteem en voor de bewoners. Omdat de lokale organisaties goed zijn ingebed, kunnen zij vrij makkelijk belangrijke thema's aan elkaar verbinden zoals vergroening, verminderen van overlast en eenzaamheid. Is er in een buurt of wijk geen of een klein maatschappelijk middenveld/sociaal ecosysteem? Dan is het de moeite waard om deze met hulp van de gemeente tot stand te laten komen of te versterken. Om een wijk in beweging te brengen en in z'n kracht te zetten is een sterk maatschappelijk middenveld essentieel. Een energieteam is een krachtige aanjager hiervoor. De energielabels en informatie van de woningcorporatie geven bij deze aanpak houvast om te bepalen waar je gaat beginnen met het bieden van hulp.

F) Lokale werkgelegenheid

Als je de route van lokale organisaties kiest en de connectie maakt om de lokale kansen op werk te vergroten, krijgt het 'project energiekussers' nog meer waarde. Met opleiding en begeleiding via de Buurtwerkplaats in Schiedam bijvoorbeeld kunnen mensen ervaring opdoen als energiekusser en zo hun kansen op vast werk vergroten. Is er in jouw gemeente nog geen duurzaam wijkbedrijf? Kijk dan eens voor inspiratie op WijkEnergieWerkt.

De mogelijkheden gaan verder dan alleen de energiekussers.

Bij veel lokale werkzaamheden zijn bijvoorbeeld verkeersbegeleiders nodig.

Woningcorporaties kunnen nadenken over instroomfuncties bij de schoonmaak- en klussendienst van hun gebouwen, of, samen met de gemeente, de inzet van buurtconciërges. Vanuit de energietransitie is de instroom naar werk een van de belangrijkste meekoppelkansen.

Wil je hier meer over weten, lees dan 'Betere wijken dankzij de energietransitie?' van Platform31 (PL 19).

E) Verminderen van eenzaamheid

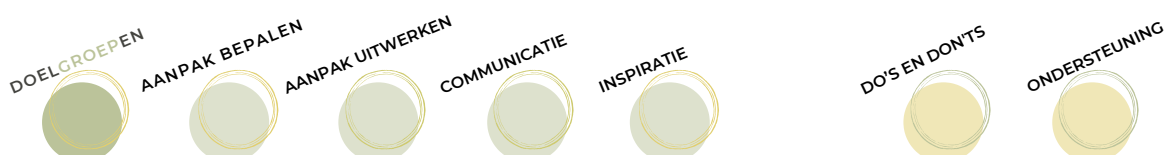
Meer cohesie in de wijk kan het hoofddoel of een van de doelen zijn bij de energiekusser aanpak. Als gemeente kun je cursussen organiseren om bewoners te leren hoe zij hun burens kunnen helpen met praktische energiemaatregelen en tips om energie te besparen. Dit kun je combineren met taal. Anderstalige cursisten begeleid je dan om energiekusser te worden en je helpt ze tegelijkertijd om het Nederlands beter onder de knie te krijgen. De Taal & Milieucoaches in Rotterdam zijn hier een succesvol voorbeeld van. Ook zijn er aanknopingspunten met het verminderen van eenzaamheid. Onderzoek van het CBS laat zien dat de groep die zich sterk sociaal eenzaam voelde, of beter gezegd, de groepen, de afgelopen jaren flink toenemen (CBS 2021). Voor deze mensen kan het meehelpen als energiekusser, of het bezoek van energiekussers in hun woning, een manier zijn om meer contact en binding te krijgen met de woonomgeving.

H) Positieve relatie

Een betere relatie met bewoners in een buurt, wijk of stad kan een doel van een energieteam zijn, maar is in elk geval een gevolg. Hulp van energiekussers wordt door bewoners in het hele land als zeer positief ervaren en heeft een positieve invloed op het beeld van en de relatie met de gemeente en met andere instanties. Een wijkbedrijf of een woonkamer van, voor en door bewoners kan de cohesie in een wijk bevorderen en is vaak een warme plek in de wijk waar bewoners zich welkom en gehoord voelen. Met een lokale aanpak kun je zo ook de wijkvoorzieningen, van bibliotheek tot buurthuis, nieuw leven inblazen.

...

Bovenstaande lijst is niet uitputtend. Misschien heb je in jouw plan andere doelen opgenomen. Stuur ze naar ons door, zodat we ze in de update van de menukaart kunnen toevoegen!

Hoe je doelen bepalen

Je doel(en) bepalen is natuurlijk geen 'multiple choice'-afvinkoefening. Om te bepalen welke doelen je wilt en moet bereiken, kijk je naar wat er speelt, waar behoefte aan is en wat urgentie heeft.

Door het combineren van armoedekaarten en energielabelkaarten met de renovatiekalenders van corporaties krijg je een aardig zicht op wie in welk gebied goed een energieteam kan gebruiken of waar andere hulp nodig is. Voor het combineren met de andere doelen kun je veel informatie ophalen bij het sociaal domein, de maatschappelijke organisaties en medewerkers in de wijk, de collega's die werken aan de (plannen voor) energietransitie. En je allerbelangrijkste bronnen zijn de bewoners zelf natuurlijk. Ga de wijk in op zoek naar lokale structuren, vraag de bewoners naar hun zorgen, wensen en behoeften en bekijk samen met bewoners de (isolatie)situatie in huis.

En – En – En

Waar door snelheid initieel vaak gekozen wordt of werd voor energiearmoede als enige doel, zie je voor de aanpak op langere termijn een combinatie van doelen, doelgroepen en een verbreding van middelen en activiteiten. Het energieteam wordt dan één van de activiteiten in een veel breder palet, en je werkt aan meerdere doelen, voor meerdere doelgroepen, binnen verschillende domeinen. Als je nog aan het begin staat, kun je beide routes in je plan opnemen. Ben je al van start, dan is het aanscherpen van je doelen het startpunt van de structurele aanpak.

Nu je weet welke doelen je waar in jouw stad of dorp zou willen bereiken, kun je nadenken over de aanpak. Eerst in grote lijnen en later in detail. Bereik je met alleen een energieteam je doelen of is er meer voor nodig? Welke aanpakken zijn er al in de verschillende gebieden? Op welke projecten kun je aanhaken? Voor het bepalen van je aanpak zijn er aardig wat vragen om uit te zoeken.

Vraag 1: Bereik je met een energieteam je doelen, of is er meer voor nodig?

Met een klusteam kun je werken aan alle doelen die we in hoofdstuk 1 noemen, maar soms is er meer nodig om je doelen te realiseren. Voor het bestrijden van (energie)armoede bijvoorbeeld hebben gemeenten een grote keuze aan maatregelen. Je kunt onder andere ook:

- Direct financiële hulp verlenen door middel van toeslagen
- Werken met witgoedregelingen
- Begeleiding bieden via energie- en/of budgetcoaches
- Subsidies verstrekken voor isolerende maatregelen
- Gedeelde wasserettes in grotere complexen of wijken plaatsen
- Energie-inloopuren bewonersavonden in buurtcentra organiseren
- Warmtescans aanbieden van woningen, complexen of wijken
- Warmtekamers openstellen of de openingstijden van openbare voorzieningen verruimen in buurten waar bewoners de verwarming vanwege de kosten niet meer aan durven te zetten

DOELGROEPEN

AANPAK BEPALEN

AANPAK UITWERKEN

COMMUNICATIE

INSPIRATIE

DO'S EN DON'TS

ONDERSTEUNING

Vraag 2: Wie zijn er allemaal actief in het gebied?

Maak een inventarisatie van het netwerk in het gebied waar je je op richt. Dat kan een buurt, wijk of de hele stad zijn. Per organisatie kijk je of er raakvlakken met jouw doelen en aanpak zijn en hoe de organisatie zou kunnen helpen. Ter inspiratie hieronder een lijstje van organisaties en netwerken waar je aan kunt denken:

- Woningcorporaties, VvE-besturen, grote particuliere verhuurders, huurders- of bewonersorganisaties
- Scholen, sportfaciliteiten en -verenigingen, kinderboerderijen, bibliotheken, buurtcentra
- Bedrijven, winkels, ondernemersverenigingen, wijkbedrijven, wijkcentra, buurtwerkplaatsen, sociale werkplaatsen, het afvalbedrijf, aannemers die in de buurt werken
- Energiecoöperaties, milieuverenigingen, energiecoaches, budgetcoaches, sociaal werkers van de woningcorporatie en gemeente
- Voedselbanken, kerken, moskeeën, vrijwilligersorganisaties, stichtingen, (vrouw)groepen, verenigingen, thuiszorgorganisaties, een repaircafé, de kledingbank
- Jongerenwerkers of jeugdteams, gebiedsregisseurs of wijkmanagers, maatschappelijke organisaties, sociaal wijkteams, een WMO-loket, de schuldhulpverlening
- Initiatieven in de buurt zoals Buurtvaders, Statenkwartier, Warm in de wijk, de Energiebank, WijkEnergieWerkt, participatiegroepen voor energie- of andere projecten
- ...

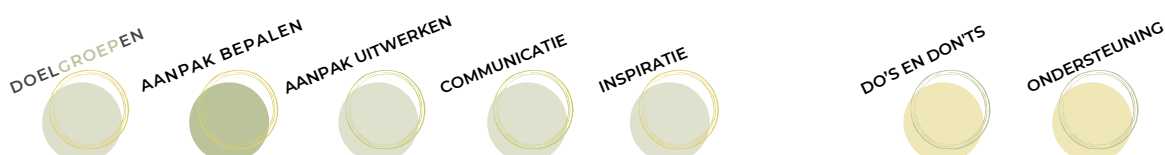
Corporaties en coöperaties zijn belangrijke partners

Bij het opzetten van een energieteam en het aanpakken van energiearmoede zijn de woningcorporaties zeer belangrijke partners. Driekwart van de huishoudens met energiearmoede is namelijk huurder bij een corporatie. Het is daarom nuttig om vroegtijdig de samenwerking aan te gaan.

In samenwerking met de corporaties kun je:

- Goedkeuring realiseren voor de aanpak in de woningen van de corporatie
- In jouw planning rekening houden met de onderhouds- en renovatieplanning van de corporaties
- Bespreken hoe zij noodzakelijke reparaties oppakt die de energieklassers tegenkomen
- Kortsluiten dat de energiebesparende maatregelen van het energieteam nooit gevolgen mogen hebben voor de huur
- De communicatie naar de bewoners gezamenlijk verzorgen
- Grote ingrepen zoals douchewarmteterugwinning, waterzijdig inregelen of gezamenlijke zonnedaken ontwikkelen

Ook energiecoöperaties zijn wezenlijk in de realisatie. Zij zitten in de wijk, kennen de bewoners, zijn al bezig met duurzaam en betrekken daarbij iedereen in de wijk. Kortom, een partner die je vanaf het prille begin wilt betrekken. Hetzelfde geldt voor buurtinitiatieven. Zij staan voor de derde, maatschappelijke route in de warmtetransitie.

Voorbeeld:

BESte Buurman en inzetten energiecompensatie voor anderen.

Buurtenergie Statenkwartier (BES) is een mooi voorbeeld van een bewoners-initiatief dat inmiddels is uitgegroeid tot een vereniging met 130 leden en twee coöperatieve zonnedaken. BES staat iedereen in de wijk met raad en daad bij. Met de 'BESte buurman'-energieadviseurs geeft ze bewoners energieadvies.

Veel bewoners uit de Haagse stadsdelen Escamp en Laak hebben geen geld om hun huis te verduurzamen. Sterker nog, door de hoge energieprijzen komen steeds meer van hen in financiële problemen. In november en december ontving iedereen die een energieaansluiting heeft een energiecompensatie van de overheid van tweemaal €190,-. Sommigen hebben deze bijdragen niet nodig. In dat geval doneren ze het geld aan de Energiecoöperatie Moerwijk, die in samenwerking met Duurzaam Den Haag gordijnen en andere materialen zoals tochtstrips kan aanschaffen en ter plekke aanbrengen.

Het project was een initiatief van bewoners uit het Statenkwartier, maar steeds meer buurten sloten zich hierbij aan waardoor meer dan 60.000 € werd opgehaald.

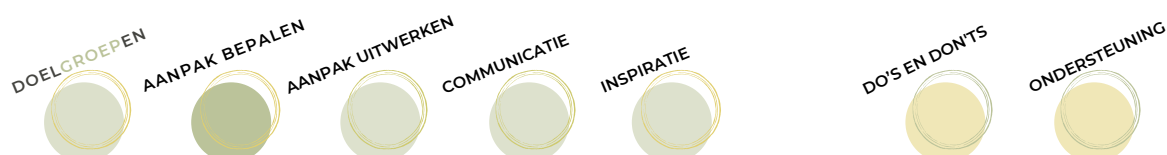
Filmopnames van de succesvolle inzamelactie van Buurtenergie Statenkwartier, Energiecoöperatie Moerwijk en Duurzaam Den Haag voor gordijnen en andere energiebesparende maatregelen (Winter 2022/2023)
Foto: Tom Egyedi

Vraag 3: Welke projecten of aanpakken lopen al in het gebied?

In de buurt, wijk of stad is al heel veel gaande. Het loont om te kijken welke initiatieven en projecten er al zijn waarbij je kunt aanhaken. Kijk binnen de gemeente wat er al aan beleid is om armoede te verlichten, maar ook naar beleid en activiteiten in het sociale domein en op het gebied van duurzaamheid. Ook kun kijken welke projecten en activiteiten van het wijknetwerk voor jouw aanpak relevant zijn. Hierbij kun je o.a. denken aan:

- Aardgasvrij en meer groen projecten
- Activiteiten van het gemeentelijk energieloket
- Projecten gericht op meedoen en participatie
- Programma's van lokale energiecoöperaties, buurthuizen, vrijwilligersorganisaties
- Onderhoudsprogramma's van woningcorporaties

Van grootschalige aanpak voor het verbeteren van de leefbaarheid tot tegelwippen of de duurzame huizenroute – breng de projecten in alle domeinen in kaart en zoek de combinaties. Ook is het interessant als er andere participatieprocessen in de buurt zijn opgezet. Mensen die willen meepraten over meer groen in de wijk, vinden het misschien ook interessant om mee te denken over energiemaatregelen.

Super Tip: Organiseer een 'Aan de slag'-sessie

Wat goed werkt, is de aanpak van de gemeente Den Haag in de wijk Morgenstond. Zij organiseerden voor het maken van hun energiearmoede aanpak een 'Aan de slag'-sessie in de wijk, met alle betrokken partijen, van woningcorporaties, energiebedrijven tot de sociale en maatschappelijke organisaties die actief zijn in de wijk.

Dat is heel veel vliegen in één klap: in een meeting heb je alle lopende programma's en projecten in beeld, weet je wie daaraan wil meewerken én je bent eigenlijk gewoon al begonnen.

JE AANPAK UITWERKEN OF AANPASSEN

Je doelen staan, je weet in grote lijnen wat je aanpak is en wie mee kunnen en willen (na de 'Aan de slag'-sessie) helpen. Nu kun je de plan samen gaan uitwerken. Ook in deze fase komen er aardig wat vragen op je af:

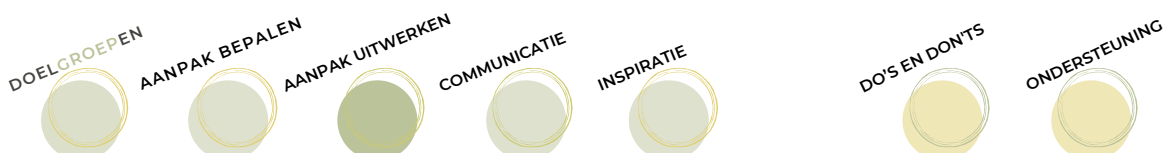
Vraag 1: Welke rol wil je en kun je als gemeente pakken?

Wie pakt welke rol bij de opzet van een klusteam? En in de ontwikkeling van een structurele aanpak met een bredere waaier aan activiteiten? Wat doet de gemeente, wat doen anderen? In de huidige praktijk van snelheid en urgentie om mensen te helpen, wordt deze vraag vaak overgeslagen.

Rollen gemeente

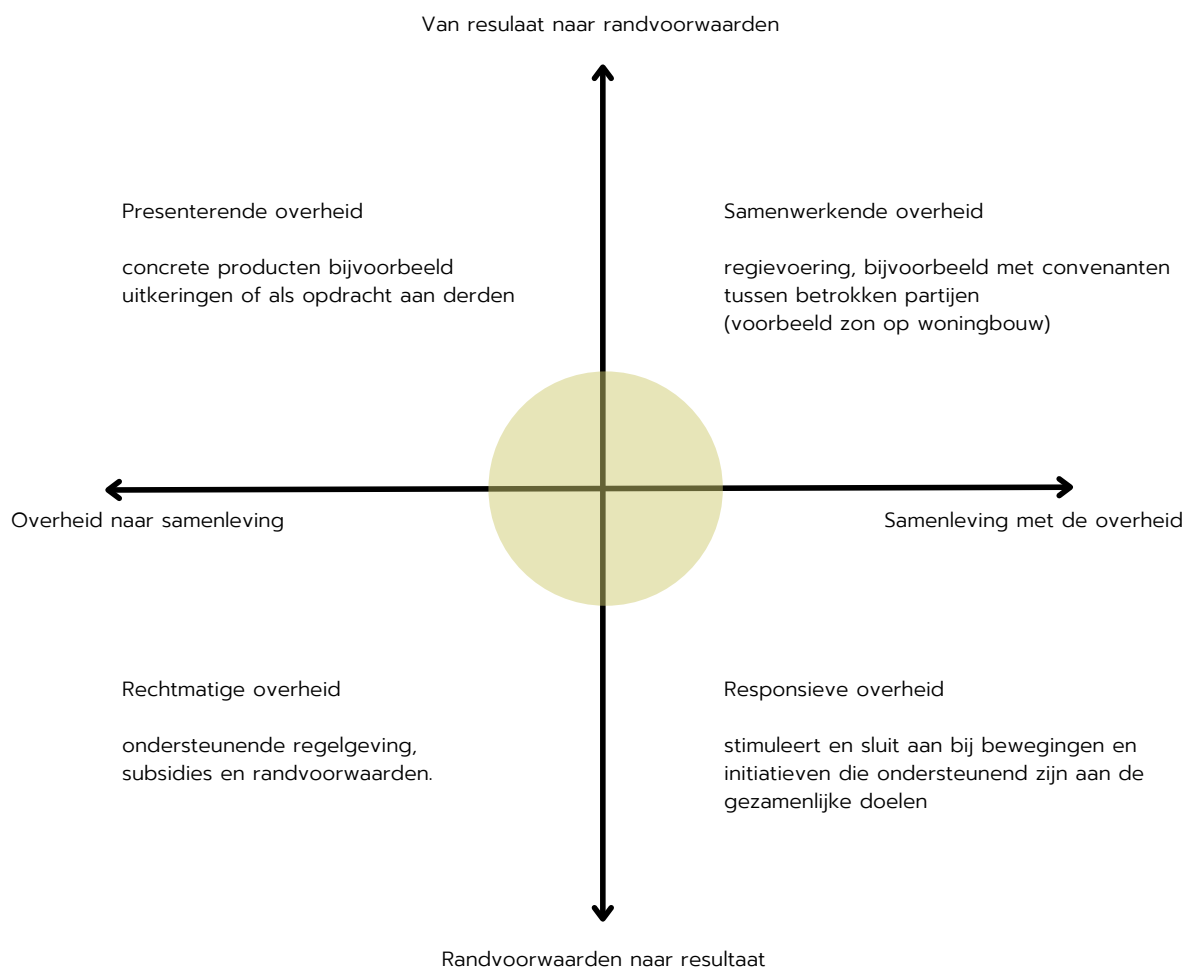
Mogelijke rollen van een gemeente bij een klusteam zijn:

- **Alles in handen:** De gemeente is in de lead en organiseert het grootste deel zelf. Leiderdorp heeft hiervoor gekozen en heeft de energieklusser ook in eigen dienst
- **Regisseur:** De gemeente stuurt op hoofdlijnen en betreft andere organisaties. Als gemeente stuur je dan bijvoorbeeld de samenwerking tussen de verschillende betrokken partijen aan, verzorg je de communicatie en beheer je de data over de maatregelen die uitgevoerd zijn in de bezochte huizen. In Den Haag gebeurt de uitvoering door lokale organisaties en ligt de regie bij de gemeente.
- **Faciliterend:** De gemeente ondersteunt het maatschappelijk middenveld om het energieteam op te pakken, maar speelt zelf nauwelijks een rol in de uitvoering. Bij deze vorm geef je als gemeente bijvoorbeeld subsidie of maak je afspraken met een leverancier over de inkoop van materialen of de opleiding van de energiekussers. De uitvoering ligt verder bij andere organisaties.

Alles uit handen: De gemeente besteedt de organisatie uit aan professionele organisaties. Amsterdam bijvoorbeeld huurt een klusteam in en werkt met 'Winst uit je woning'

Mix: De gemeente doet een deel zelf en besteedt een deel van de werkzaamheden uit aan maatschappelijke of professionele organisaties. Gemeente Schiedam doet zelf de projectcoördinatie en -organisatie, het werven van energiekussers en de communicatie. De uitvoering wordt voornamelijk gedaan door de Buurtwerkplaats die met deelnemers van een leerwerktraject de woningen aanpakt.

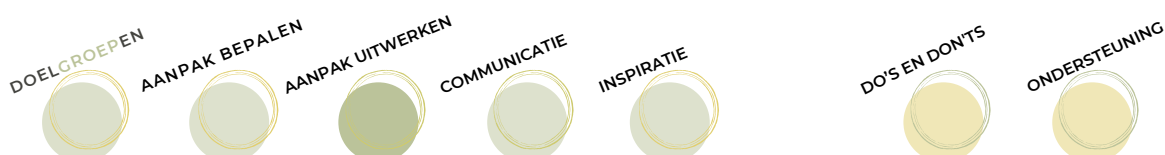
Hoe werken we samen, met lokale partners, initiatieven en bedrijven. Door aan de voorkant duidelijke afspraken te maken over rollen en verwachtingen, maak je het samenwerken makkelijker. Zorg hierbij wel voor voldoende ruimte om soepel in te kunnen gaan op veranderingen in het speelveld (TR21).

Overwegingen bij bepalen rol

Het bepalen van de rol van de gemeente hangt deels af van het beschikbare netwerk dat wil meehelpen, de capaciteit binnen de gemeente en de manier van werken van je gemeente. Ook budget is van invloed. Daarnaast is het goed om je te realiseren welke werkstromen op je afkomen. Gesteld dat je alleen een energieteam wilt opzetten, dan moet je in de realisatie rekening houden met:

- Coördinatie en planning (waar, wanneer klussen)
- Bepalen waar welke maatregelen
- Inkopen, opslaan en bijhouden materialen
- Regelen vervoer van de materialen
- Werven, opleiden en begeleiden klussers
- Communicatie naar en met de bewoners
- Afhandelen vergoeding/ betaling klussers
- Administratie per woning en de overall administratie

Verdieping over het passend invullen van de gemeentelijke rol vind je bijvoorbeeld op de website van Programma Aardgasvrije Wijken (PAW 23). Als je binnen de gemeente niet de mensen in huis hebt om dit te organiseren, is het praktisch om (een deel van) deze activiteiten te beleggen bij derden. In bijlage 2 vind je een overzicht van organisaties en bedrijven die je kunnen helpen bij het opzetten van je energieteam.

Vaste taken gemeente

Welke vorm je ook kiest, een aantal zaken ligt altijd bij de gemeente:

- Het maken van het beleid en monitoren van de realisatie
- Zorgen voor aansluiting op andere lokale en landelijke programma's, zoals het Nationaal Isolatieprogramma van de rijksoverheid
- Het borgen van kwaliteit in alle aspecten: van VOG's voor de energiekussers, richtlijnen voor de materialen, instructies voor de werkwijze (denk aan het vierogenprincipe) tot zorgvuldige afhandeling van gemaakte afspraken
- Het regelen van de instemming van de verhuurder(s); zij moeten akkoord geven dat je de bespaarmaatregelen aanbrengt
- Het beheren van en rapporteren over de SPUK-gelden
- Het stroomlijnen van (de samenwerking binnen) de betrokken afdelingen en sleutelpersonen van de gemeente
- Het toezicht op het beheer van de AVG-data

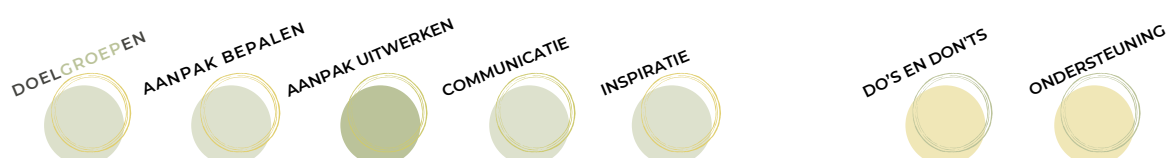
Aanvullend moet de gemeente ook werken aan beleidsmatige zaken, zoals het afstemmen van renovatie- en isolatieprogramma's met de corporaties en de uitwerking van de bredere, structurele aanpak voor energiegearmoede.

Vraag 2: Wie gaan als energiekussers aan de slag

De vragen hierboven over het doel, de partners en de verdeling van de rollen zijn belangrijk. Maar we zien nog allerlei andere keuzes die gemeenten maken bij het opzetten van een energieteam. Bijvoorbeeld wie aan de slag gaan als energiekussers:

- Werk je met voornamelijk jongeren of juist met ouderen? Studenten of mensen met afstand tot de arbeidsmarkt
- Zoek je de kussers die meerdere talen spreken? En bied je kussers ook de mogelijkheid om een cursus Nederlands te volgen?
- Heb je een opleidingsprogramma in petto? En hoe ga je de kussers begeleiden, tijdens het kussen en tussentijd?
- Kan iedereen komen kussen, of stel je voorwaarden? Twee rechterhanden, of een basisvaardigheden in het Nederlands bijvoorbeeld?
- Wil je een vaste lokale uitvalsbasis voor de kussers zoals een huiskamer of een ontmoetingsplek? Of hop je door de wijk?
- Neem je de kussers in dienst, kies je voor leer-werk of reken je op de inzet van (onbetaalde) vrijwilligers?

De invulling hangt heel erg samen met je doelgroepen, hun behoeften, de woningen en uitdagingen in de wijk en wat je energieteam moet gaan doen.

Vraag 3: Wat moeten de klussers doen?

Wat verwacht je van de klussers?

Met wie je gaat werken hangt ook samen met wat je verwacht van de klussers. Welke maatregelen moeten ze in de woningen uitvoeren?

- Eenvoudige energiebesparende maatregelen aanbrengen zoals tochtstrips, waterbesparende douchekoppen, radiatorfolie en ledlampen kan iedereen snel onder de knie krijgen
- Minder eenvoudige maatregelen zoals het finetunen van de cv-installatie of ingrepen met timmer- en boorwerk kun je beter uitvoeren met ervaren energiekussers. Gaat het om werk zoals spouwmuurisolatie, dan moet je hiervoor vakmensen inhuren
- Advies over energie besparen vraagt gerichte kennis. Energieklussers kunnen prima een flyer met bespaartips overhandigen en toelichten. Gaat het om langdurige begeleiding om gedragsverandering te realiseren of om uitgebreid advies over isolatie van de (koop)woningen, dan moeten de energiekussers over de nodige opleiding en het nodige netwerk beschikken
- Hulp bij het begrijpen van de energierekening, energietoelagen en ondersteunende (witgoed)regelingen bied je idealiter aan via ervaren klussers, coaches of medewerkers die hier altijd de meest actuele informatie over hebben

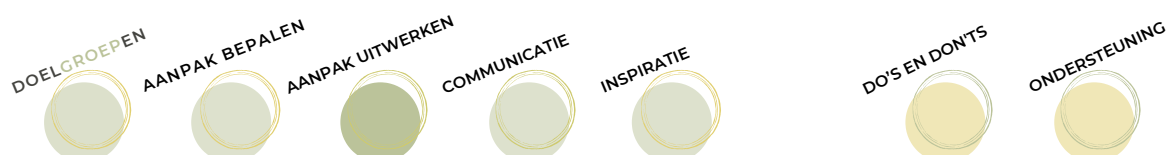
Vraag 4: Hoe zorg je voor een duurzame wijkgerichte aanpak?

Samen met je energieteam bouw je een lokaal netwerk op, maak je afspraken met woningbouwcorporaties en breng je de sociale kaart van de wijk in beeld. Maar hoe veranker je dit netwerk en zorg je ervoor dat de kennis langdurig beschikbaar blijft?

Lokale maatschappelijke verankering kan het antwoord op deze vraag zijn.

Bij het uitwerken van je aanpak is het daarom goed deze punten mee te nemen:

- Het werken met betaalde krachten, dit zorgt voor continuïteit in de bezetting en verbetert de positie van de energieklussers uit de wijk
- Een goede, laagdrempelige opleiding - hiermee zorg je ervoor dat iedereen als energieklusser aan de slag kan, inclusiviteit. Laagdrempeligheid zit in vele aspecten: toegankelijke uitleg, opleiding en begeleiding in meerdere talen en cursussen in de wijk op loopafstand
- Een team van, voor en door de wijk - zo zorg je voor verbondenheid met de wijk, stimuleer je de motivatie om mee te willen helpen en om je woning te laten doen en bevorder je de sociale kant van het project
- Samenwerking met lokale partners - samenwerking met lokale klusbedrijven, buurtwerkplaatsen, leerwerkbedrijven en werkre-integratie projecten zorgt voor een inclusieve aanpak en een goede relatie met je wijk
- Organiseren doorstroom en groeikansen - dit helpt je om structureel de positie van mensen te verbeteren. Bijvoorbeeld door via de route energieklusser aan de slag te gaan in het onderhoud bij de woningbouwcorporatie
- Waaieraanpak - zorg dat iedere energieklusser ook leert om anderen uit te leggen hoe je woningen energiezuiniger kunt maken. Zo ontstaat het waaier effect, waardoor de kennis over energie besparen breed in de wijk aanwezig is en niet alleen bij de klussers

Vraag 5: Met welk budget werk je?

De meeste gemeenten werken met de Specifieke Uitkering (SPUK) voor Energiearmoede om hun aanpak te financieren. Het rijk heeft 150 miljoen euro aan SPUK-gelden beschikbaar gesteld aan gemeenten om energiearmoede aan te pakken. Dat kan bijvoorbeeld via energiebespaaradvies of energiebesparende maatregelen waarmee bewoners hun stookkosten verlagen. De SPUK-gelden Energiearmoede hebben een uitvoeringstermijn tot 31-12-2024 en lopen vooruit op een fundamentele aanpak en grootschalige isolatie (vloer, dak en gevel) via het nationaal isolatie programma waarvoor op Prinsjesdag 514 miljoen euro ter beschikking is gesteld.

Grote vrijheid

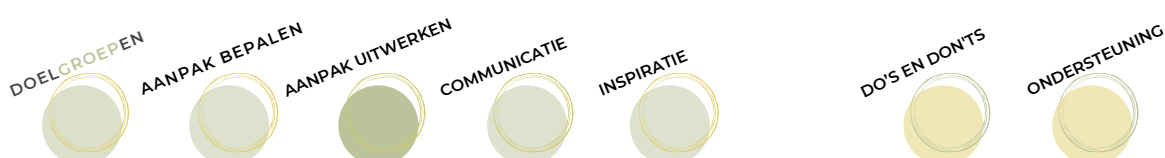
Juist vanwege de diversiteit in aanpakken, krijgen gemeenten een grote mate van vrijheid bij de besteding van deze middelen. Er valt te denken aan een breed scala aan maatregelen en activiteiten; van energiedisplays, radiatorfolie, energieteams, energievoorlichting tot een bijdrage aan grotere isolatiemaatregelen zoals vloer- of spouwmuurisolatie. In de Gemeentebrief van 3 december 2021 staat hierover dat elke maatregel of activiteit kan, zolang de aanpak maar tot doel heeft om de energierekening te verlagen van huishoudens die te maken (kunnen) hebben met energiearmoede (Rijk 21). Daarbij is het ook mogelijk de aanpak te combineren met bestaande activiteiten en middelen binnen de gemeenten. Ook zijn combinaties met de inzet van provincies denkbaar.

Koppelkansen en koppelbudget

Door verbreding naar energiebesparing, warmtetransitie en/of participatie ontstaan koppelkansen en mogelijkheden om budgetten vanuit verschillende domeinen in te zetten. Die koppelkansen gaan verder dan energiebesparing en de transitie. In gesprek met de bewoners, woningcorporaties en (gemeentelijke of maatschappelijke) organisaties die actief zijn in een buurt, ontdek je de wijkbrede kansen zoals:

- Woonkwaliteit - denk aan de problematiek rond vocht en schimmel
- Openbare ruimte, uitstraling en toegankelijkheid van de openbare ruimte wordt vaak genoemd. Kansen variëren, van de vervanging van het riool, drainage, verminderen van hittestress tot het aanpakken van wateroverlast aanpak
- Leefbaarheid - hier gaat het vaak over veiligheid, comfort, voorzieningen, (zwerf)afval, geluidsoverlast en mobiliteit
- Sociale situatie - onderwerpen zoals financiële onafhankelijkheid, gezondheid en sociale cohesie

Het positieve van koppelkansen benutten is dat je een groter effect kunt sorteren en het budget doelmatiger kunt besteden. Fysieke ingrepen kunnen bijvoorbeeld ook een sociale component krijgen, zoals het creëren van ontmoetingsplekken bij het vernieuwen van de openbare ruimte. En op sociaal vlak zijn er effecten zoals het creëren van sociale betrokkenheid (waaronder vrijwilligerswerk) en eigenaarschap (meer grip op je situatie hebben).

Uitdagingen bij het opzetten van een lokaal energieteam

De regels rondom aanbesteden en de AVG zijn veelgehoorde knelpunten voor het samenwerken met (lokale) organisaties. Vanuit regelangst neigen gemeenten naar de veilige, beperkende kant van interpretatie van de wet, terwijl dit niet (altijd) nodig is.

Aanbesteden

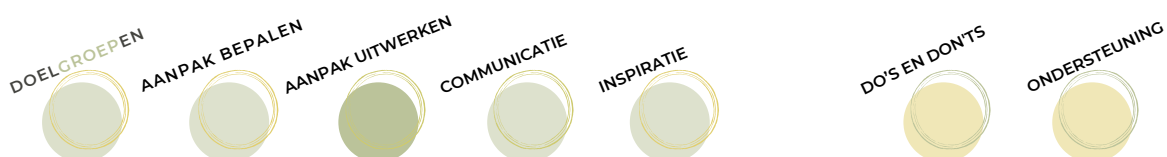
Stel je wilt een lokale coöperatie de opdracht geven om een lokaal klusteam op te zetten, maar door de materialen en de vergoeding voor de energiekussers gaat het bedrag over de aanbestedingsgrens heen. Dan wil je misschien niet aanbesteden omdat het voor jouw doelen juist heel belangrijk is om met de lokale coöperatie te werken. Bovendien heeft een lokale coöperatie vaak niet de kennis en capaciteit in huis om aanbestedingen te beantwoorden.

Als een gewone aanbesteding niet de gewenste route is, ga dan in gesprek met de afdeling inkoop. Vanuit de andere doelen die je met het project wilt bereiken, kan vaak meer dan je denkt, zoals:

- Gebruik de dienst algemeen economisch belang om activiteiten in het algemeen belang aan een onderneming te beleggen en de onderneming te compenseren voor uitvoering van de dienst
- Gebruik de maatschappelijke tender om een ontwikkelende partij te kiezen voor energieprojecten met maatschappelijke waarden
- Geef een bewonersinitiatief het 'right to challenge' - recht om een gemeentelijke taak over te nemen
- Stel het 'opgroeirecht' beschikbaar om bewonersinitiatieven te laten opgroeien tot professionele energiecoöperaties of bewonersbedrijven
- Kijk of je een landelijke organisatie kan laten samenwerken met een lokale organisatie

AVG

Bij de aanpak energiearmoede is er vaak de wens om de gegevens over armoede te gebruiken om de doelgroep beter in kaart te krijgen. Informatie als wie al een energietoeslag ontvangt is bijvoorbeeld heel nuttig, maar deze gegevens mag je niet met externe partijen delen vanwege de AVG. Dit los je op door te kiezen voor een wijkaanpak, want op wijkniveau is veel data beschikbaar die je wel kunt delen. Gemeenten aarzelen hier soms over, want bij een wijkaanpak help je misschien ook mensen die strikt genomen buiten je doelgroepen vallen. Dit 'nadeel' valt in het niet bij de administratieve kosten van het uitzoeken wie wel of niet in aanmerking komt voor de hulp. Bovendien heeft je hulp, ook aan de mensen buiten je doelgroep, wel een positief effect op energiebesparing en de sociale doelen.

Welkom op deze website.
Ik leg hier alles uit over energie.
En ik geef tips hoe je energie kunt besparen.

[Nederlands](#) [English](#) [Türkçe](#) [العربية](#) [Polski](#) [български](#)

STUUR DOOR

JOUW MENING TELT

OVER DEZE SITE

Energie en de toekomst

Tips om energie te besparen

Bespaarspel

Bekijk nog meer onderwerpen op Steffie.nl

LEES VOOR

Ken je Steffie al? Steffie legt in makkelijke taal uit wat er met energie gaat gebeuren en hoe je met kleine makkelijke veranderingen aan je huis en gedrag energie kan besparen. Een gouden tip!

Communicatie is bij elk project natuurlijk belangrijk. Maar bij het opzetten van een energieteam moet je het zeker goed aanpakken. Je hebt het nodig om de klussers te vinden en om bewoners te enthousiasmeren. Waar moet je op letten bij de communicatie? Je collega's van de afdeling communicatie kunnen je met raad en daad bijstaan. Hieronder een aantal vragen die je op weg helpen:

Vraag 1: Wie is jouw doelgroep?

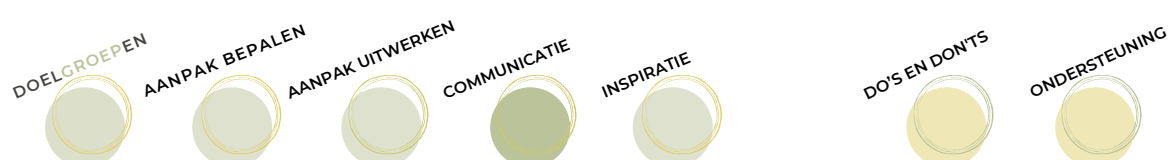
Afhankelijk van wat je wilt bereiken met het energieklusteam in jouw wijk of gemeente kun je de doelgroepen in kaart brengen. Binnen de onderzoeks- en data-afdelingen van de gemeente is er veel informatie over inkomen, armoede en sociale situatie voorhanden, net als informatie over de isolatiegraad van woningen. Via de woningcorporatie en gesprekken met het wijknetwerk kun de inzichten over de doelgroepen verder verrijken.

Ook vind je bruikbare data, zoals rapport 'De feiten over energiearmoede' waarin TNO in kaart heeft gebracht wie het meest geraakt worden door energiearmoede in Nederland (TN21).

Vraag 2: Wat beweegt jouw doelgroep?

De bronnen hierboven geven je ook informatie over wat je doelgroep beweegt, maar het meeste haal je uit gesprekken. Gesprekken met sociaal begeleiders, maatschappelijk werkers, collega's die aan andere participatieve projecten werken en vooral de bewoners zelf. Probeer goed zicht te krijgen op kennis, houding, gedrag, maar ook op emoties, gewoonten en groepen, instanties of personen die de bewoners beïnvloeden.

Een handig hulpmiddel is de CASI-methode, Communicatie Activatie Strategie Instrument, waarmee je de basis legt voor gedragsgerichte communicatie. Een mooi voorbeeld hiervan is de Energiehulp-campagne die een aantal gemeenten bijvoorbeeld Dordrecht en Papendrecht met veel succes gebruiken.

Vraag 3: Hoe bereik je jouw doelgroep?

Voor deze vraag geldt hetzelfde als bij de vorige twee vragen: ga het gesprek aan om erachter te komen hoe je de bewoner bereikt. Over het algemeen geldt dat je het meeste succes hebt met communicatie in of door de directe omgeving van de bewoners en hoe persoonlijker, hoe beter.

In Schiedam bezorgen de energieklassers voor een klusdag zelf de flyer bij bewoners. Per huis bellen ze aan om de flyer toe te lichten en vragen te beantwoorden. Is de bewoner niet thuis, dan laten ze de flyer achter en bellen ze later in de week nog een keer aan.

Algemene tips voor de communicatie over energieteams

- Houd de tekst kort, gebruik geen moeilijke woorden of beeldtaal en benadruk de belangrijkste drempels zoals gratis, makkelijk, wanneer het jou uitkomt.
- Bied de informatie aan in meerdere talen als dat voor jouw doelgroepen relevant is.
- Maak de call-to-action zo laagdrempelig en makkelijk als mogelijk: je kunt bellen, appen, een e-mail sturen en een QR-code brengt je snel naar de juiste webpagina.
- Communiceer lokaal – van posters in de buurthuizen, een artikel in het wijkmagazine tot de online Facebookgroepen.
- Zorg dat het wijknetwerk, van wijkregisseur tot buurthuis, op de hoogte is van je communicatie. Zij krijgen vaak als eerste de vragen en kunnen mensen op weg helpen.

De Klusbus in Eindhoven

In Eindhoven hebben woningcorporaties Trudo, 'thuis, Woonbedrijf en Wooninc en de gemeente Eindhoven samen een energieteam opgezet. Een paar dagen voordat de Klusbussen in een buurt komen, verspreiden energiecoaches een flyer en bellen ze bij elke woning aan. Huurders en eigenaren van koopwoningen die mee willen doen, zetten op de klusdag de flyer voor het raam.

Taal & Milieucoaches in Rotterdam

In Rotterdam leidt het Taalbedrijf van Stichting Pauw vrouwen tot Taal & Milieucoaches. Na het succesvol afronden van de cursus milieu coaching gaan de vrouwen de wijken in om bewoners te adviseren over energie besparen. Ook brengen zij kleine energiebesparende maatregelen aan.

De Taal en Milieucoaches uit Bospolder-Tussendijken van Stichting Pauw

Energiecoöperatie Deelstroom Delft

heeft onder de naam 015Duurzaam een energieteam (Energiehulp) opgezet welke aangevuld wordt door de lokale energiecoaches. Het energieteam bestaat uit mensen die samen met Deelstroom en werkreintegratiebedrijf Werkse! zijn opgeleid en bij de werkzaamheden begeleid worden met het doel dat zij doorstromen naar de gewone arbeidsmarkt. Door de samenwerking met gemeente, woningcorporaties en diverse andere maatschappelijke organisaties wordt een integrale aanpak van Energiearmoede uitgewerkt. De Energiehulp brengt directe maatregelen aan, maar ondersteunt ook de uitgifte van witgoedvouchers van het Regionaal Energieloket.

DOELGROEPEN

AANPAK BEPALEN

AANPAK UITWERKEN

COMMUNICATIE

INSPIRATIE

DO'S EN DON'TS

ONDERSTEUNING

Energieklussers in het Dordtse Vogelnest

De energiehulp in Dordrecht heeft zijn thuisbasis in het Vogelnest. Dit is een maatschappelijke organisatie die samen met bewoners van onderaf de wereld eerlijker, gezelliger en (samen)redzamer wil maken. Deze energie-teamaanpak combineert voor, van en in de buurt.

Klusedagen en losse afspraken in Schiedam

Gemeente Schiedam biedt inwoners gratis energiehulp. Hiervoor organiseert de gemeente eens per maand een grote klusdag. Op die zaterdagen klust een team van vrijwilligers en professionals in woningen waar ze twee weken eerder al hebben geflyerd en aangebeld. Ook helpen ze alle bewoners die spontaan op de klussers en de klustent afkomen. Buiten de klusedagen om helpen energieklussers van Buurtwerkplaats De Buren bewoners die hun woning voor energiehulp hebben aangemeld. De klussers maken dan op afspraak woningen energiezuiniger en geven bespaartips.

Via een leerwerktraject zorgt de Buurtwerkplaats voor de opleiding en begeleiding tot energiekluuser van ongeveer 20 deelnemers met afstand tot de arbeidsmarkt.

Energiecoaches, de Klusbus en het E-Team aan de slag in gemeente Buren

De gemeente Buren helpt inwoners die hun energierekening niet (meer) kunnen betalen. Het eerste project is gestart met een pilot in het dorp Ingen, bij de huurders van woningbouwcorporatie Thius. De bewoners ontvingen een brief met een flyer ter aankondiging. De energiecoaches van Energieloket Rivierenland, de Klusbus van de WoonWijzerWinkel Rivierenland, mensen van Welzijn Rivierstroom en de gemeente liepen een week later door de straten en belden aan bij deze mensen. Als cadeautje kregen de bewoners een kalender met elke maand besparingstips. Dit was een succes. Het bleek alleen niet mogelijk om de uitvoering in alle andere kernen tegelijk te starten in verband met de capaciteit van het Energieloket.

Een wens was ook om de kosten te verlagen en zo meer over te houden voor andere energiearmoedeprojecten.

Zo ontstond een ander idee: burens voor burens!

In de nieuwe pilot in Beusichem en Zoelmond werd onderzocht of bewoners uit het eigen dorp als vrijwilliger mee willen helpen. Dankzij een goed georganiseerde en actieve dorpsvereniging en de energiecoöperatie eCoBuren ging dit vrij vlot. De gemeente liet oproepen plaatsen in de lokale krant en buurtapps. Dertien vrijwilligers meldden zich aan. Binnen een week kregen zij een 'avondcursus energiekluuser' door de energiecoöperatie.

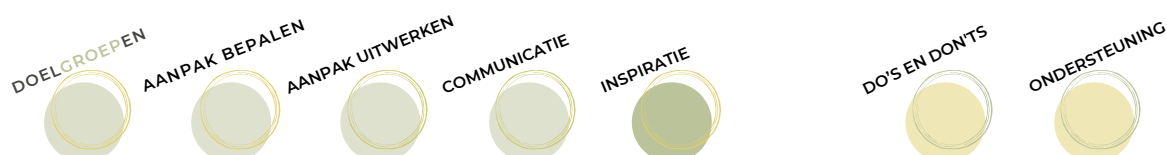
De aanmeldingenadministratie liep dit keer via de gemeente zelf.

In het aanmeldformulier vroeg de gemeente of zij binnen 2 jaar nog een keer contact mogen opnemen bij een nieuwe besparingsactie.

Het antwoord was bijna altijd ja. Dit helpt hen de woningeigenaren met energiearmoede in beeld te krijgen. Deze lokale aanpak en de eigen regie biedt veel voordelen. Er is veel meer directe terugkoppeling van klussers en inwoners naar de gemeente. Daarmee signaleert de gemeente problemen eerder en krijgt zij een beter beeld van wat er speelt. Bovendien worden sociale en duurzame contacten opgebouwd.

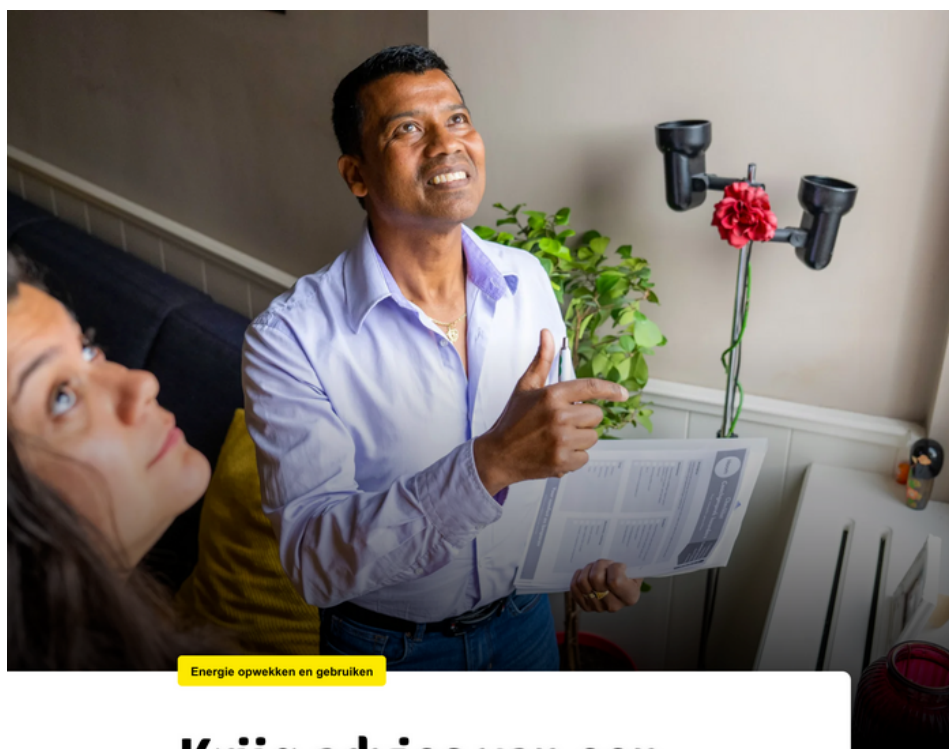
De aanmeldingen komen stapsgewijs binnen. De gemeente testte verschillende manieren om de doelgroep te blijven bereiken en inwoners met elkaar te blijven verbinden. Dit doen ze nu nog steeds. Bijvoorbeeld met abri's, inloophomenten, voorlooprondes, posters en sociale media. Het vergroten van het bereik van deze campagne kost wel veel tijd. Het is een proces van de langere adem, het E-Team moet naamsbekendheid krijgen. Maar het lijkt wel een goede basis voor een structurele aanpak te zijn. De gemeente merkt dat de mensen in de gemeente er over praten, omdat ze er zelf onderdeel van zijn.

Het idee dat schaamte voor mensen uit de buurt juist ook kan leiden tot minder aanmeldingen merkt de gemeente niet. Ze merkt vooral dat inwoners elkaar willen helpen. Men kijkt naar elkaar om: écht burens voor burens!

Den Haag kiest voor maatschappelijk middenveld

Den Haag is al meer dan 15 jaar bezig met (energie)armoedebeleid en heeft daar veel van geleerd. Die ervaring zie je terug in de zeer goed doordachte wijkgerichte aanpak waarin alle opgaven, van energie besparen, energietransitie, bestrijden energiearmoede tot uitdagingen in het sociale domein als het verminderen van eenzaamheid en vergroten participatie worden gecombineerd en de uitvoering wordt gedaan door het maatschappelijk middenveld. Den Haag pakt de invulling van het beleid per wijk verschillend aan. De stad kiest hiervoor omdat elke wijk anders is en mensen zich verschillend laten inspireren. Onderstaande tekst laat zien hoe Duurzaam Den Haag in twee korte alinea's de samenhang helder weet te maken tussen energie besparen met energiecoaches en de voorbereiding op de energietransitie.

Krijg advies van een Haagse energiecoach

Een gesprek is altijd gratis, vrijblijvend en zonder winstoogmerk

We gaan met heel Nederland van het aardgas af. Ook in Den Haag. Dat betekent dat we duurzame alternatieven gaan gebruiken om te koken, ons huis te verwarmen of om warm water te krijgen. Maar hoe pak je dit precies aan in jouw woning? Elke woning in Den Haag is namelijk anders. Daar kan de vrijwillige Haagse energiecoach je bij helpen. Ook als je een huurwoning hebt.

Energiecoach campagne van Duurzaam Den Haag winter 2022/23 (DH 23)

Do's

- **Wees helder over de taken en rollen** tussen de gemeente en alle andere betrokken partijen. Dit wordt vaak in het midden gelaten, waardoor zaken ergens tussen en wal en schip belanden of naderhand frictie ontstaat.
- **Zorg ook voor sociale begeleiding** in energieteams of opvolging via de sociale begeleiding; je komt achter de voordeur ook zaken tegen waar bewoners hulp bij willen, maar waar de energiekusser niets in kan betekenen.
- **Betrek het netwerk** in de buurt, wijk of stad; als je kunt werken met bestaande netwerken, dan begin je met een forse voorsprong. Het zorgt ervoor dat deuren opengaan, vrijwilligers mee willen doen en maakt dat je minder communicatiemiddelen nodig hebt.
- **Denk na over de opvolging** van het bezoek. Bijvoorbeeld doorgeven van onderhoudsgebreken aan de verhuurder, en de afhandeling daarvan in de gaten houden, maar ook een **vervolgafspraak** met de bewoner. Ga je een aantal weken na het bezoek nog een keer langs? Nodig je ze uit voor een bijeenkomst over energie besparen?
- **Neem contact op en werk samen met andere gemeenten** om ervaringen uit te wisselen, vragen te stellen en eventueel echt samen te werken. Je kunt elkaars energieteams inzetten bij topdrukte of grote klusdagen, een gezamenlijke klusserspool maken, samen de opleidingen verzorgen, draaiboeken met elkaar delen enzovoort.

'Weg achter het bureau en de wijken in' is misschien wel het meest gehoorde advies van ambtenaren die we spraken over hun aanpak van energiearmoede en meer.

DOELGROEPEN

AANPAK BEPALEN

AANPAK UITWERKEN

COMMUNICATIE

INSPIRATIE

DO'S EN DON'TS

ONDERSTEUNING

Don'ts

- **Vouchers, energieboxen of -pakketten** belanden over het algemeen in een hoekje van de kamer of op Marktplaats.
- **Alleen kwantitatieve doelen** gebruiken om je resultaten te meten doet afbreuk aan wat je allemaal bereikt met een energieteam.
Ook zorgen doelstellingen in de vorm van aantallen huizen dat er meer nadruk komt op snel een huis afhandelen in plaats van goed een bewoner helpen.
- **Vrijwilligers hebben goede ondersteuning nodig** anders gaat het maar een tijdje goed. De meeste gemeenten hebben forse doelen voor de energieteams. Een paar keer kun je rekenen op vrijwilligers.
Daarna dunt het netwerk uit en zul je toch moeten kijken naar betaalde krachten.

Hieronder vind je een overzicht van organisaties en bedrijven die jouw gemeente kunnen helpen om een energieteam op te zetten, of het volledig voor je kunnen verzorgen.

Energie Samen (met Hoom & Buurwarmte)

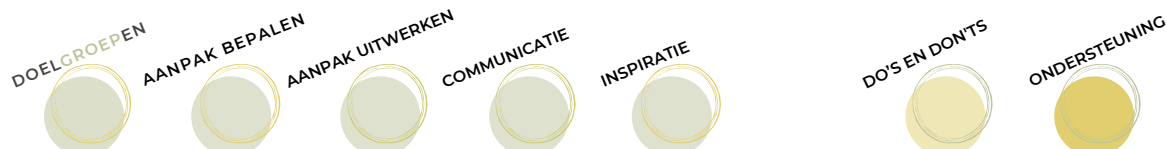
Energie Samen is de landelijke koepel en belangenorganisatie van energiecoöperaties en lokale initiatieven. Lokale coöperaties bieden in steeds meer gemeenten energieklassers aan, de opleiding van deze wordt via Hoom verzorgd, de organisatie van wijkaanpakken via Buurtwarmte.

Energiebespaarcoalitie

Energiebank Nederland, NVDE, Milieu Centraal en Energie Samen werken samen in de Energiebespaarcoalitie om versneld energiebesparing te realiseren door een meer gestructureerde inzet van meer energiecoaches en -klassers.

Energiehulp

In Dordrecht en Papendrecht stromen de aanmelding van bewoners voor Energiehulp binnen. Energiehulp helpt bij het opzetten van lokale energieteams en verzorgt via buro Haai ook de complete campagne die gebaseerd is op CASI-gedragsverandering.

WijkEnergieWerkt

begon in Rotterdam met het realiseren van lokale duurzame projecten, door en voor wijkbewoners waar de arbeidsmarkt een afstand tot heeft. Met hulp van Provincie Zuid-Holland breidt WijkEnergieWerkt uit naar andere gemeenten. Energieklussers worden lokaal geworven en lokaal ingezet en spreken vaak de talen van de bewoners in de wijken.

Just For You

is lokaal ontstaan in de Haagse Schilderswijk en werkt met jongeren uit de wijk. Just For You heeft energieklussers met een Nederlandse, Turkse, Surinaamse en Marokkaanse achtergrond. Inmiddels kan Just For You ook door andere wijken en steden worden ingehuurd om te helpen bij het opzetten van een lokaal team

Energiebank Nederland

helpt inmiddels in negen steden huishoudens om hun energierekening blijvend te verlagen via een traject van energiebewustwording waarin zij gestimuleerd en geholpen worden om energie te besparen.

Woonwijzerwinkels

adviseren woningeigenaren over verduurzaming via energielokketen in 24 gemeenten, waaronder Rivierenland en levert indien gewenst ook energieklussers.

Regionaal Energie Loket

ondersteunt meer dan 100 gemeenten via energielokketen en zorgt ook voor energieklussers. In de opzet en realisatie werkt het Regionaal Energie Loket ook samen met lokale coöperaties.

Winst uit je woning

is een landelijke organisatie die ooit begon met inkoopacties, waardebonnen en middelgrote maatregelen. Nu leveren ze ook energieklussers en leiden lokale coöperaties op om een energieteam te runnen.

Klimaatroute

In opdracht van gemeenten heeft Klimaatroute onder andere in Assen, Rotterdam, Den Bosch en Amsterdam energieklussers rondlopen.

FIXbrigade

helpt gemeenten en andere organisaties bij het opzetten van een lokale FIXbrigade. Door te werken met ervaren klussers (leermeesters) en leerlingen, heeft de aanpak ook impact op werkkansen voor jongeren en vrijwilligers.

!WOON

Deze onafhankelijk stichting zonder winstoogmerk geeft bewoners informatie en advies over huren, kopen, energie, organisatie en participatie. Energieteams zijn onderdeel van hun aanpak.

Buurkracht

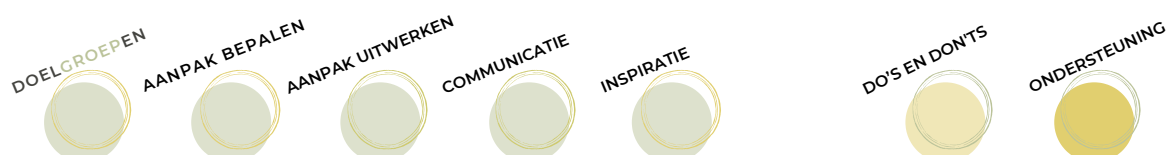
werkt met name via het versterken van buurtteams en draait op vrijwilligers. Zij zijn onder andere actief in Delft, Leidschendam Voorburg, Alphen en Wassenaar. Hun aanpak is om de buurtteams te mobiliseren en fixdagen te organiseren om iedereen te helpen en de sociale cohesie te vergroten.

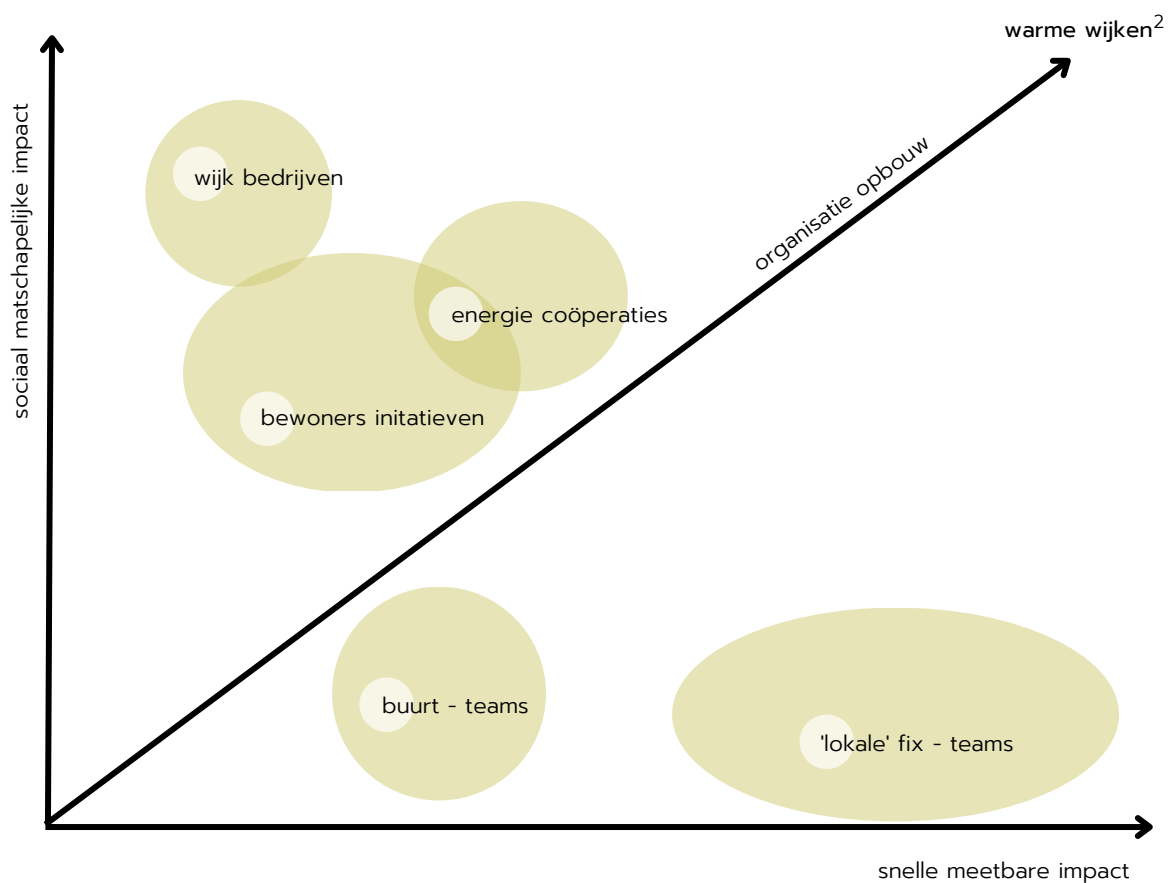
LSA

helpt bewoners om zichzelf en hun buurt te verduurzamen. Aan een gemeente kunnen zij proces begeleiding bieden en lokale initiatieven ondersteunen bij het ontwikkelen van een professioneel energieteam

Provincie Zuid Holland

In de provincie Zuid-Holland worden gemeenten op verschillende manieren ondersteund. Recent met een Doe en leerkring via Hiemstra en de Vries en al langer met een community of practice waarin meerdere gemeenten kennis uitwisselen. Daarnaast organiseert de provincie bijeenkomsten om best practices te delen. Verschillende lokale initiatieven zijn tot stand gekomen met ondersteuning door de provincie.

Hoe werk je samen, met lokale partners, initiatieven en bedrijven. Welke waarden vind je belangrijk en van welke koppelkansen wil je gebruik maken? Deze afbeelding biedt keuzehulp door de koppeling van verschillende soorten initiatieven aan impactwaarden.

Energiebox

begon met energieboxen in Utrecht en is nu in meerdere gemeenten actief met energieteams. Hiervoor leiden zij mensen waar de arbeidsmarkt een afstand tot heeft op tot energiecoach.

Sobolt software

levert een softwarepakket 'Energieklus Samen' voor energiekussers, in het pakket zitten vooringevulde gegevens, handige huismmeettools, directe berekeningen van CO₂, bespaaradvies, de koppeling met het voorraadsysteem en de logistiek van energiebesparende materialen. Sobolt weet wat handig is voor de klussers, want in Rotterdam heeft Sobolt ook eigen energiekussers rondlopen.

Referenties

- CE 22 - Aanpak energiearmoede Zoetermeer, Pien van Berkel, Katje Kruit, Delft, CE Delft Juni 2022, https://cedelft.eu/wp-content/uploads/sites/2/2022/10/CE_Delft_220174_Aanpak_energiearmoede_Zoetermeer-Achtergrondrapport_Def.pdf
- CBS 21 - Vooral jongeren emotioneel eenzaam in 2021, <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/39/vooral-jongeren-emotioneel-eeenzaam-in-2021>
- DH 23, Duurzaam Den Haag website bezoekt op 15.02.2023 <https://duurzaamdenhaag.nl/onderwerpen/energie-besparen>
- HV 22 - Energiearmoede: leer- en doekring Eline van Hove & Geert Lonterman, mei 2022, HIEMSTRA & DE VRIES
- NO 22 - Nationale Ombudsman, Ongelijke toegang tot de energietransitie 2022 <https://www.nationaleombudsman.nl/publicaties/rapporten/2022201>
- PL 19 - Betere wijken dankzij de energietransitie? Analyse van (koppel)kansen en dilemma's in vijftien kwetsbare wijken, Matthijs Uytterlinde (Platform31), Anke van Hal (Nyenrode), Anne Kunst (Platform31),...
- PAW 23 Programma Aardgasvrije Wijken, Beleid rollen en invloed, <https://www.aardgasvrijewijken.nl/handreikingparticipatie/beleidskeuzes/default.aspx>
- Rijk 21 - Gemeentebrief van 3 december 2021 , Middelen aanpak energiearmoede. Den Haag, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- TNO 21 - TNO, De feiten over energiearmoede in Nederland Inzicht op nationaal en lokaal niveau Peter Mulder Francesco Dalla Longa Koen Straver 21 september 2021

- TNO 22 - Energiearmoedebeleid in stroomversnelling, Xander van Tilburg, Koen Straver, en Caroline van Ooij, TNO
- TR 21 - Werk-& doeboek Handvatten voor de energietransitie in een integrale wijkaanpak, Gebaseerd op Transform, Provincie Zuid-Holland, juni 2021
- WHO 18 - WHO Housing and Health Guidelines. Geneva, World Health Organization

Overall ontstaan initiatieven om energiearmoede te bestrijden.

Maar hoe kom je tot een structurele aanpak waar je op lange termijn iets aan hebt?

Met de **MENUKAART VOOR GEMEENTEN LOKALE AANPAK ENERGIEHULP** - via energieteams naar een structurele aanpak proberen we gemeenten oriëntatie te bieden, mogelijke keuzes en koppelkansen zichtbaar te maken.

Energie Samen
Zuid-Holland

